

**Jakabffy Elemér összefoglalója a német–olasz különbizottság vizsgálatáról
és a brassói német–olasz tiszti bizottság
működéséről
[H. n., é. n.]**

Az az általános felháborodás, amely a kíméletlen gabonarekvirálások¹ folyamánya volt és kétségtelenül a magyar kormány erélyes fellépése, Ribbentrop² német külügyminiszter kívánságára a Tengely-hatalmakat arra készítette, hogy miniszteri rangban lévő meghatalmazottakat³ küldjenek a sérelmek kivizsgálására. A román közigazgatás tényezői eleinte tartottak e bizottság vizsgálatainak eredményétől és ezek következményeitől, ezért több helyen, a felsőbb utasításoknak megfelelően, a gabonafélék és egyéb elrekviráltak visszaadását megkezdték. Valószínűleg szintén a kormány utasítására, magyar egyénektől olyan írásos nyilatkozatokat is kikényszeríteni igyekeztek, amelyek igazolják, hogy az illetőket semmi féle jogsérelem nem érte és a magyarság teljes jogegyenlőséget élvez. A falusiaktól a községi jegyzők, többnyire a csendőrőrmester segítségével szerezték be ezeket a nyilatkozatokat a legkülönbözőbb fenyegetésekkel. Akadtak azonban előkelőségek is, akik nyugalmuk biztosítása érdekében ilyenféle nyilatkozatokat aláírtak. – Ezeket az összegyűjtött nyilatkozatokat a hatóságok a miniszteri bizottság elé terjesztették.

A bizottság működését 1942. július 13-án kezdette meg, augusztus végén félbeszakította, de a kolozsvári incidens⁴ után, október végén folytatta. – Sajnos, működése majdnem ugyanannyira eredménytelen maradt, mint a tiszti bizottságé,⁵ amely továbbra is, sőt a miniszterek távozása után is rendelkezésre állott. – A miniszterek azon nagyhangú nyilatkozata, amely szerint Németország és Olaszország garantálják, hogy azoknak, akik a bizottság előtt megjelennek és ennek adatokat szolgáltatnak, semmiféle bántódásuk a román kormányzat részéről nem lesz, csak frázisnak bizonyult. A kormány módját találta annak, hogy a nyilatkozatokat tevők merészségét megtorolja. Így, hogy csak két példát említsünk: a magyarszentmártoni róm. kat. lelkész, Erős János hat hónapi fogház büntetéssel és hosszabb időre egy idegen faluba való internáltsággal fizetett azért, mert községében a kiszállt miniszteri bizottság még azt is megállapíthatta, hogy az említett nyilatkozatok aláírása a csendőrőrmester kényszerítésének, a határon azonnal áttétellel való fenyegetésének eredménye volt. Természetesen az ítélet nem említette a bizottságot, vagy Erősnek adatközléseit, hanem „hatósági közeg elleni tiszteletlenség” miatt büntetett. – Jakabffy Elemér a miniszteri bizottság előtti működése után már csak néhány hétig szerkesztette a „Magyar Kisebbséget”, amely húsz éven át szolgálta az egyetemes kisebbségi jogot és a magyar népkisebbség érdekeit; augusztus végén a kormány megjelentetését betiltotta. [...]

A miniszteri bizottsággal az első megbeszélések 1942. július 13-án és 14-én folytak. (1. és 2.)⁶ Brassóban. A bizottság azután Temesvárra kérette a Bánság három vármegyéjének

¹ A román közellátási államtitkár 1942. június 7-i (megkülönböztető módon csak a magyarokra vonatkozó) 1460-as számú bizalmas körrendelete alapján a dél-erdélyi magyar lakosság összes búza- és kukoricakészletét el kellett kobozni.

² Joachim von Ribbentrop.

³ Andor Hencke német és Delfino Roggeri olasz különmegbízottakat.

⁴ A Kolozs vármegyei Viságon történt határc incidens során elhunyt magyar tiszt temetése után, 1942. október 27-én románellenes tüntetés volt Kolozsváron. A tüntetők betörték az ottani román konzulátus és a görög katolikus püspökség épületeinek ablakait.

⁵ Az 1941 januárjában megalakult brassói német–olasz tiszti bizottság.

⁶ A két iratot – hasonlóan a többihez, amelyekre Jakabffy zárójelben, római számokkal hivatkozik – nem közöljük. A 15 dokumentum másolata megtalálható: *Adatgyűjtemény a délerdélyi és bánsági magyarság küzdelmeiről és politikai vezetéséről a bécsi döntéstől Románia kilépéséig a Tengelyhatalmak szövetségéből. 1940. augusztus 30-tól 1944. augusztus 23-ig.* II. kötet. Összeállította: Jakabffy Elemér, 2–102. o. Lelőhely:

panasztevőit. Itt a tárgyalások július 27-én folytak. Ezekről három feljegyzés készült. Egy, amelyet Gyárfás Elemér, Jakabffy Elemér, Parecz György és Furmann János írt alá (3.), egy, amelyet Jakabffy Elemér a tárgyalás egész menetéről készített (4.), és egy, amelyet Gyárfás Elemér, délutáni külön tárgyalásairól szerkesztett. (5.) A következő tárgyalás augusztus 22-én Brassóban folyt, erről szólnak az „Aufzeichnungen”,⁷ amelyeket Gyárfás augusztus 25-én készített. (6.) Majd a bizottság tagjai Gyárfással augusztus 26-án, Bukarestben ültek össze, további eszmecserére, amelyről az augusztus 28-án készült „Aufzeichnungen” szólnak. (7.) – Gyárfás az említett tárgyalásokról készített feljegyzéseihez szeptember 18-án „Megjegyzések” formájában magyarázatot adott (8.), mert egyesek az illetékes magyar tényezők közül félreértették, illetve helytelenítették tett nyilatkozatait.⁸

A minisztereknek a kolozsvári incidens után újból való megérkezésével megindult tárgyalásokról csak két „feljegyzés” áll rendelkezésünkre, amelyek 1942. október 29-én, illetve 30-án készültek. (9. és 10.) Ezekből kitűnik, hogy mindkét részről meglehetősen keserű hangulatban folyt a tárgyalás, amelynek bevezetője Hencke⁹ miniszternek azon megállapítása volt, hogy az általuk összegyűjtött anyag olyan sok, hogy már alig áttekinthető (kaum über sicutig), mire Gyárfás megjegyezte: talán inkább nagyon is átlátszó (durchsicutig).

A miniszterek távolléte idején a német–olasz tiszti bizottság folytatta tevékenységét, bár vezetője, Dehmel¹⁰ alezredes augusztus 29-én a miniszterekkel az országból távozott és így csak visszatérte után, szeptember 29-ikén volt vele megbeszélhető mindaz, ami már a miniszterek előtt is sérelmeztetett, de orvoslatlanul maradt. Az erről a tárgyalásról október 4-én készült „feljegyzések”-ben (11.) igyekezett Gyárfás tisztázni azokat a félreértéseket, amelyek egynémely nyilatkozatából származtak, illetőleg amelyek miatt magyar részről öt szemrehányásokkal illették. A szemrehányást Szász Pál alelnök tette, ezek indokoltságát Jakabffy Elemér el nem ismerte, Bethlen Bálint gróf, a harmadik alelnök ekkor már nem folytathatta be a Népközösség vezetésébe, mert ő is azon előkelők közé tartozott, akik az említett – a miniszterek elé juttatott – nyilatkozatok egyikét aláírta. – Az elnökség tagjai között felmerült nézeteltérést Szász Pálnak 1942. szeptember 24-én Gyárfáshoz, Gyárfásnak november 20-án Szász Pálhoz, Gyárfásnak november 26-án Jakabffy Elemérhez, és Jakabffynak december 4-én Gyárfáshoz írt levelei tükrözik vissza. (12.), (13.), (14.), (15.).

A miniszteri bizottság tehát nemcsak hogy semmiféle könnyítést nem hozott népkisebbségi helyzetünkben, hanem kirobbantotta azt a lappangó ellentétet is, amely a vezetők között már régebb keletű volt.

Adatgyűjtemény a délerdélyi és bánági magyarság küzdelmeiről és politikai vezetéséről a bécsi döntéstől Románia kilépéséig a Tengelyhatalmak szövetségéből. 1940. augusztus 30-tól 1944. augusztus 23-ig. II. kötet. Összeállította: Jakabffy Elemér, I–I.c. o. Lelőhely: Biblioteca Academiei Române [A Román Akadémia Kézirattára], Cabinetul de Manuscrise, Jakabffy, fam. A.1145. [Géppel írott, magyar nyelvű eredeti.]

Biblioteca Academiei Române [A Román Akadémia Kézirattára], Cabinetul de Manuscrise, Jakabffy, fam. A.1145.

⁷ Feljegyzések.

⁸ Szász Pál, a Romániai Magyar Népközösség egyik alelnökének vádja szerint Gyárfás az Andor Henckével és Delfino Roggerivel folytatott 1942. augusztusi tárgyalásain kijelentette: a háború befejezéséig semminemű radikális megoldás nem jöhet szóba az erdélyi kérdést illetően. Így addig az időpontig kizárt a bécsi döntés megváltoztatása, a határmódosítás és a lakosságcsere. Gyárfás azzal védekezett, hogy ez a tengelyhatalmak, nem pedig az ő személyes álláspontja volt.

⁹ Andor Hencke.

¹⁰ Hans Dehmel.